

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

10 10 2024

м. Київ

№ 1451

**Про затвердження
Концептуальних засад
реформування профільної
середньої освіти
(академічні ліцеї)**

Відповідно до пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), підпунктів 1-2 пункту 10 Плану заходів на 2017 – 2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 903-р, з метою реалізації рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 13.09.2024 (пункт 1 протоколу № 4)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Концептуальні засади реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї), що додаються.

2. Директорату шкільної освіти (Хворостяний Ігор) забезпечити оприлюднення Концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї) на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Кузьмичову Надію.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки

України

10 10 2024 № 1451

Концептуальні засади реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї)

Контекст

В Україні з 2017 року триває освітня реформа «Нова українська школа», метою якої є побудова якісної сучасної конкурентноспроможної загальної середньої освіти. Її сутність полягає в переході від навчання, орієнтованого тільки на передачу знань та вмінь, до компетентісно орієнтованої освіти, яка спрямована на формування здатностей застосовувати знання, уміння, цінності й ставлення для розв'язання практичних завдань і проблем у швидкозмінному світі.

Відповідно до Концепції Нової української школи (2016), випускник має бути:

- цілісною особистістю, здатною до критичного мислення;
- патріотом з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення;
- інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя.

Для здійснення цієї мети було створено формулу Нової української школи, яка передбачала:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- партнерство між учнем, учителем і батьками;
- умотивоване вчительство, яке має свободу творчості й розвивається професійно;
- орієнтацію на потреби учнівства в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- нову структуру школи: початкова школа (1–4 класи), гімназія (5–9 класи, базова освіта), ліцеї (10–12 класи, профільна освіта);
- децентралізацію та ефективне управління;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечує необхідні умови, засоби технології.

Запровадження цієї формули здійснюється за кількома ключовими векторами:

- розроблення та запровадження нового змісту освіти (державних стандартів, освітніх програм, підручників);

- професійний розвиток учительства й адміністрації закладів освіти;
- створення безпечного, розвивального освітнього середовища;
- формування ефективної мережі закладів освіти;
- справедливе фінансування закладів освіти та цільова підтримка реформи.

Реалізація реформи відбувається поетапно, упродовж 12 років. Масовому впровадженню нового змісту та підходів до навчання передують пілотування, у якому зараз беруть участь 145 шкіл.

Станом на 2024 рік учні пілотних класів навчаються в 7-х класах, а нові державні стандарти та підходи Нової української школи запроваджено в 1–6 класах усіх шкіл України. З 2025–2026 навчального року, за попередніми планами, має розпочатися пілотування в 10 класах, а з 2027–2028 навчального року – масове впровадження реформи в профільній освіті. На відміну від початкової та базової освіти, реформа у старшій школі потребує більш радикальних змін, оскільки:

- додається 1 рік навчання;
- гострішою стає потреба вибору індивідуальної освітньої траєкторії (у зв'язку з профілізацією);
- ліцеї мають бути відокремлені від початкової школи та гімназії для реалізації принципів профілізації.

Обґрунтування змін

Чому потрібно реформувати старшу школу? Передумови реформи.		
Сучасне учнівство не мотивує традиційні підходи до навчання	У зв'язку з динамікою суспільного розвитку попередня модель освіти втратила дієвість, оскільки лише формально була орієнтована на формування м'яких навичок і компетентностей, реально ж залишаючись знаннєво орієнтованою.	Розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту, свідчить, що приблизно 27 робочих місць можуть стати автоматизованими.
Життя у швидкозмінному світі вимагатиме від сучасних учнів та учениць добре розвинених навичок оброблення інформації, соціально-емоційних і метакогнітивних навичок	Результати дослідження PISA-2022 свідчать, що значна частина учнівства не досягає базового рівня грамотності з математики (42%), читання (41%), природничо-наукових предметів (34%).	Війна та післявоєнний стан зумовлюють гостру потребу у формуванні життєстійкості, психологічної та емоційної культури.
Учнівство 10-11 класів має 15+ навчальних предметів і значний обсяг домашніх завдань	11-річний термін навчання не відповідає практиці країн ЄС, частиною якого планує стати Україна. Профорієнтаційна робота в школах часто має формальний характер.	Учнівство не має широкого вибору профілів / навчальних предметів і курсів, щоб вибудовувати передумови для реалізації своїх планів на майбутнє.

Сучасні діти потребують нових підходів до навчання.

Народжені в суспільстві, насиченому інформацією та технологіями, сучасні підлітки інакше сприймають світ. Міжнародні дослідження свідчать, що діти потребують нових підходів у навчанні та розвитку, які б урахували сучасні контексти та тенденції^{16,11}. Учні й учениці більше не бачать себе як пасивних учасників й учасниць освітнього процесу. Навпаки, прагнуть активного залучення, можливостей для самовираження та вибору. З іншого боку, постійне перебування в потоках різномірної швидкозмінної інформації формує «кліпове мислення». Традиційна освітня система не витримує конкуренції з віртуальним світом, а традиційні засоби мотивації та зацікавлення перестають працювати. Учні хочуть вчитися, але інакше, бо світ і субкультура зазнають кардинальних змін.

Як ми пропонуємо це врахувати?

Зазначене вимагає від освітніх систем більшої гнучкості, індивідуалізації та врахування унікальних потреб та інтересів кожного учня й кожної учениці. Життя та діяльність у школі мають максимально наближатися до потреб життя та діяльності підлітків у реальному світі. Учителюство має використовувати цифрові можливості та нові технології для навчання. З гаджетами не потрібно боротися, їх можна використовувати для ефективного навчання через близькі, знайомі та цікаві учнівству види діяльності.

Школа не вчить того, що вимагає сучасне життя.

Світ XXI сторіччя суттєво відрізняється від світу XX сторіччя. Діти, які зростають сьогодні, мають інші потреби та запити, їм потрібні зовсім інші навички для самореалізації. Про це, наприклад, ідеться у звіті Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) «Майбутнє професій» (Future of Jobs Report)²⁸. Пріоритетними навичками сьогодні є аналітичне мислення, креативне мислення, використання штучного інтелекту та оброблення великих обсягів даних, лідерство та соціальний вплив, стійкість, гнучкість і допитливість та навчання впродовж усього життя. Тому теза «Традиційна освіта була найкраща, і не треба нічого змінювати» не витримує викликів сучасності. Образ випускника традиційної школи: дисциплінованого, слухняного, виконавчого з великим багажем знань, — сьогодні не є привабливим для роботодавців. Для того щоб бути успішним у цьому новому світі, який швидко змінюється, необхідно постійно вчитися, бути гнучким й адаптивним, виявляти ініціативність, критично мислити та працювати з великими обсягами інформації. Натомість освіта у старшій школі сьогодні мало відрізняється від тієї, яка існувала 10 і 20 років тому.

Як ми пропонуємо це змінити?

У цьому новому контексті традиційні методи викладання та старі шкільні програми вже не відповідають потребам сучасного світу. Замість того щоб готувати учнівство до виконання конкретних, часто застарілих ролей, освітні системи повинні зосередитися на розвитку критичного мислення, креативності, співпраці та навичок адаптації, які є ключовими для успіху у швидкозмінному світі (не нівелюючи при цьому цінність фаховості). Ефективна й успішна система

повної середньої освіти має забезпечити умови, щоб молоді люди набували необхідних компетентностей і використовували свої сильні сторони для плавного переходу до подальшої освіти та, зрештою, для виходу на ринок праці. Старша школа має змістити акцент із запам'ятовування, виконання типових завдань до наближеної до життя діяльності: розв'язання нестандартних проблем, генерування гіпотез, їх перевірки, презентації та захисту власних ідей. Учити розробляти власні проекти, стартапи, планувати бюджет тощо — уже не просто абстрактні педагогічні тези, а практичні вимоги життя, на які освіта повинна реагувати. Окрім підготовки до успіху в професійному житті, школа має готувати до життя в складному світі людських стосунків: учити розуміти себе, запобігати емоційному вигоранню, комунікувати з іншими, не порушуючи своїх та їхніх кордонів.

Учні й учениці в старшій школі вивчають багато предметів та запам'ятовують велику кількість інформації, яку потім не використовують у житті.

У 10–11 класах учнівство вчить 15–20 навчальних предметів. Їх зміст часто перенасичений науковими фактами, термінами, які підлітки заучують, переказують та забувають. В 11–х класах склалася практика, коли учні й учениці вже визначаються з напрямками подальшого навчання, предметами на ЗНО, роблять на них «ставку», проте програмою передбачено, що інші предмети вони мають учити так само глибоко. Як правило, це призводить до перевантаження, емоційного виснаження та втрати мотивації в учнівстві. Заскладний зміст часто спонукає перестати вчити предмет зовсім або вчити його формально. Це негативно позначається на навчальних досягненнях учнівства, про що свідчать результати моніторингових досліджень, зокрема PISA. Результати дослідження PISA 2022², спрямованого на оцінювання можливості 15-річних здобувачів освіти застосувати знання та вміння в життєвих ситуаціях, засвідчують досить посередні результати українських підлітків. Значна частина учнівства не досягає навіть базового рівня компетентності.

Отже, попри велике навантаження, більшість учнів й учениць не володіє компетентностями на достатньому рівні та демонструє неготовність розв'язувати життєві проблемні ситуації.

Результати дослідження PISA-2022
<p>58% учнів досягли базового рівня грамотності з математики, 59 — з читання, та 66 — з природничо-наукових дисциплін.</p> <p>Незначна частка учнів, які досягли найвищих результатів (5 і 6 рівні на шкалі PISA):</p> <p>3% у галузі математики, 2% у читанні, 2% у природничо-наукових дисциплінах.</p> <p>Нерівність між сільськими та міськими школами становить: з читання - майже 5 років навчання; з математики - більш ніж 4,5 роки навчання; з природничо-наукових дисциплін - майже 4 роки навчання.</p>

Як ми пропонуємо це змінити?

Пропонуємо модель, за якої протягом 10 класу (адаптивного періоду) учнівство може надолужити освітні втрати, остаточно визначитися з профілем навчання та завершити загальну підготовку. В 11–12 класах буде можливість зосередитися на профільних навчальних предметах (інтегрованих курсах) на поглибленому рівні та предметах (курсах) «вільного вибору», не пов'язаних із обраним профілем. Освітні програми також міститимуть інтегровані курси з непрофільних галузей, що дозволятимуть скорочено й більш практико орієнтовано вивчати компоненти, не пов'язані з профілем. З іншого боку, будуть міжгалузеві інтегровані курси, які дозволять здобувачам вивчати профільні та непрофільні навчальні предмети / інтегровані курси в контексті інших соціальних сфер, у зв'язку з іншими науками.

Учні й учениці, закінчуючи школу, часто не розуміють своїх інтересів, не знають, яку обрати професію.

Учнівство в старшій школі стикається з проблемою: коли треба вчити все й поглиблено, дуже часто воно перестає питати себе, що є насправді цікавим. Профорієнтаційна робота неналежно розвинена в старшій школі, часто зводиться до рекламування закладів освіти подальших рівнів. За такого підходу учнівство вступає до найбільш рейтингового закладу, або найближчого до дому, або того, який радять батьки. Це призводить до того, що учні й учениці не закінчують заклади освіти або отримують дипломи та не працюють за професією, бо вона їм не цікава або не підходить.

Як ми пропонуємо це змінити?

Потрібно системно підійти до професійної орієнтації учнівства, запровадивши посаду кар'єрного освітнього радника. Це будуть фахівці, які пройшли спеціальну підготовку та займаються консультуванням підлітків, їхнім супроводом у процесі особистісного визначення та професійного становлення. Вони пропонуватимуть учням й ученицям діагностику особистісних якостей та виявлятимуть найбільш сприятливі напрями професійної діяльності, допомагатимуть зрозуміти свої сильні сторони і визначити зони розвитку. Знайомитимуть дітей із сучасними професіями, а також з прогнозами щодо зникнення та появи нових професій; допомагатимуть у моделюванні свого життя в умовах швидкозмінного світу. Радники будуть допомагати визначитися з профілем підготовки, спостерігати за успішністю та вмотивованістю під час навчання, радити, якщо буде потреба, змінити профіль після 10 класу (у моделі профільної школи 10 клас є адаптивним, після його закінчення учень чи учениця може прийняти рішення про зміну профілю). Отже, кар'єрні освітні радники супроводжуватимуть учнівство, починаючи з базової школи й до моменту випуску з профільного ліцею.

Найближчими роками умови життя та праці будуть постійно та швидко змінюватися, а певні знання та вміння швидко втрачати актуальність.

Пандемія та війна спровокували екологічні й технологічні перетворення, що змінюють умови праці (OECD, 2023²¹). Штучний інтелект (ШІ) змусив багатьох звернути увагу на те, що людство перебуває на порозі революції, яка істотно

змінить способи отримання, споживання та виготовлення інформаційної продукції. Використання технологій автоматизації, зокрема ШІ, свідчить про те, що приблизно «27 робочих місць можуть перейти в категорії автоматизованих видів діяльності (Lassébie, 2022¹²). Люди, чії навички обмежені конкретними галузями, найвразливіші до впливу цих кардинальних змін і навіть можуть втратити свої робочі місця. Дослідження також показують, що здатність людей реагувати на мінливі потреби в навичках пов'язана із загальними навичками для розвитку, як-от навичками обробки інформації, соціально-емоційними та метакогнітивними навичками (OECD, 2023²¹). Стійкість молодих людей і суспільства залежить від здатності використовувати широкий спектр навичок. Системи освіти відіграють центральну роль у тому, щоб надавати молодим людям можливість розвивати базові навички – читацьку, математичну, природничо-математичну наукову грамотність, і загалом сприяють набуттю збалансованого набору навичок. Щоб реалізувати сильні сторони, прагнення та соціально-економічні потреби учнівства, повна середня освіта в усьому світі характеризується наданням широкої можливості вибору та впровадженням диференційованого підходу до навчання (OECD / Eurostat / UNESCO Institute for Statistics, 2015²⁴).

Як пропонуємо до цього готуватися?

Ми стоїмо на порозі змін, що передбачають відмову від старої та створення нової парадигми у сфері освіти. Ці зміни кардинально вплинуть на ринок праці, де буде недостатньо мати стандартний набір знань і вмінь — учнівству потрібно буде бути готовими до швидкої адаптації, креативності та неперервного навчання. А вчителівству — навчати їх готуватися до професій, яких поки не існує. Освітні системи мають не лише зосередитися на змісті конкретних навчальних предметів / інтегрованих курсів, але й допомогти молодим людям розвинути соціально-емоційні навички: упевненість, здатність до співпраці й самоаналізу тощо. Вони повинні підготувати молодь до життя освічених, відповідальних громадян і патріотів, інноваційність мислення яких сприятиме розвитку країни в XXI столітті.

Візія академічного ліцею

Профільна освіта	
Академічні ліцеї	Професійні коледжі
Доступ до вищої освіти	Доступ до професії
<p>Що таке академічний ліцей?</p> <p>- Академічний ліцей – це заклад освіти, де учнівство завершує здобуття повної загальної середньої освіти, отримуючи загальну академічну підготовку та поглиблюючи свої компетентності з окремих освітніх галузей відповідно до своїх здібностей, інтересів і життєвих намірів з метою продовження навчання у закладах вищої освіти.</p>	<p>Що таке професійний коледж?</p> <p>- Професійний коледж – це заклад освіти, де учнівство поєднує здобуття повної загальної середньої освіти з набуттям професії певної кваліфікації відповідно до своїх здібностей, інтересів і життєвих намірів.</p>

Академічні ліцеї: міжнародний погляд.

Згідно з аналітичною запискою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР¹⁵), реформування академічних ліцеїв України шляхом надання більшого вибору та глибини навчання могло б допомогти:

- визначити сильні сторони й таланти учнівства, щоб воно могло принести найбільшу користь суспільству;

- забезпечити структуроване поглиблення навичок, щоб підготуватися до складнішого навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи;

- підвищити рівень пізнання світу за межами школи та ролі учнівства в ньому, щоб допомогти знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід.

Зазначений вище документ пропонує Україні зосередитися на таких ключових елементах концепції розвитку академічних ліцеїв:

Прагнення 1. Учнівство визначає свої сильні сторони та таланти, свій потенційний внесок у суспільне життя.	Важіль впливу 1. Орієнтований на учнівство спектр обов'язкових навчальних предметів / інтегрованих курсів.	Обов'язковими залишаються математика та українська мова. Формується база з 6–8 обов'язкових навчальних предметів / інтегрованих курсів.
	Важіль впливу 2. Вибір учнівства.	Навчальна програма матиме обов'язковий і вибірковий компоненти.
	Важіль впливу 3. Зміст на різних рівнях.	Два рівні глибини та складності для української мови та математики.
	Важіль впливу 4. Індивідуальні проекти за вибором.	Проекти для розвитку наскрізних навичок, які є центральними для НУШ.
Прагнення 2. Подальше поглиблене навчання в ліцеї закладає основу для підготовки до навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи.	Важіль впливу 5. Збереження широкої бази навчальних предметів / інтегрованих курсів на початку 10 класу.	У 10 класі учнівство має можливість вивчати різні навчальні предмети / інтегровані курси на поглибленому рівні.
	Важіль впливу 6. Підтримка поступової профілізації в 11–12 класах.	Учні й учениці 11–12 класів зосереджують свої зусилля на одній або двох освітніх галузях, щоб поглибити знання та вміння.
	Важіль впливу 7. Профілі пов'язаних умінь.	Учні й учениці 11–12 класів вибирають профілі, пов'язані з конкретними навчальними предметами / інтегрованими курсами та галузями.
Прагнення 3. Пізнання світу за межами школи та ролі учнівства в ньому допомагає знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід.	Важіль впливу 8. Спеціальний курс для самопізнання.	Обов'язковий курс із розвитку особистості та громадянської свідомості допоможе учнівству визначити свої сильні сторони, майбутні прагнення та шляхи розвитку.
	Важіль впливу 9. Доступ до достовірної інформації про наслідки, пов'язані з різними шляхами розвитку.	Актуальна інформація про шляхи подальшого здобування освіти та пошуку роботи допомагає ухвалювати зважені рішення.

Проаналізуємо детальніше зазначені компоненти.

Прагнення 1. Учнівство визначає свої сильні сторони та таланти, свій потенційний внесок у суспільне життя. Увага до сильних сторін і прагнень шляхом надання учнівству певного вибору в тому, як йому витратити час упродовж здобуття середньої освіти, є важливим елементом розвитку здатності впливати на власні шляхи розвитку та майбутні напрями діяльності (Pegiso E Santos, 2023²⁵). Надаючи цей вибір, освітні системи мають одночасно враховувати два аспекти:

- 1) можливість для учнівства йти шляхом, який зумовлений їхніми особистими інтересами;
- 2) сприяти розвитку набору додаткових навичок для підтримки соціального прогресу.

Як цього досягнути?

Важіль впливу 1. Орієнтований на учнівство спектр обов'язкових навчальних предметів / інтегрованих курсів.

Профільна освіта, яка є останнім етапом повної загальної середньої освіти, спирається на базову освіту, здобуту учнями й ученицями на попередньому рівні, і забезпечує навчання на вищому рівні складності та глибини. Усі світові освітні системи розв'язують проблему керування широтою та глибиною знань. У країнах-членах ОЕСР системи зазвичай вимагають від учнівства вивчення 6–9 дисциплін (Stronati, 2023²⁷). На міжнародному рівні можна знайти багато схожих прикладів. До обов'язкових найчастіше належать такі предметні галузі та дисципліни:

- національна мова (мови);
- математика;
- природничі науки;
- гуманітарні науки (історія, соціологія та іноді громадянська освіта);
- іноземна мова (переважно англійська для країн, де вона не є однією з національних мов);

- фізичне виховання (зокрема, санітарна освіта в деяких країнах);

- в окремих випадках також мистецькі дисципліни (мистецтво або музика).

Усі країни-члени ОЕСР встановлюють обов'язкові вимоги до математики та національної мови для систем повної середньої освіти (Stronati, 2023²⁷). У Франції, Польщі, Естонії та Німеччині існує доволі широкий перелік обов'язкових дисциплін, які

Блок 1.1 Обов'язкові для всіх дисципліни, які вивчають учні й учениці середньої загальноосвітньої школи в Естонії

- мова та література: естонська мова (приблизно 9% часу);
 - іноземна мова (приблизно 13% часу) на вибір: естонська як друга мова, англійська, французька, німецька, російська, іспанська, фінська тощо;
 - математика (приблизно 30% часу);
 - природничі науки, зокрема біологія, хімія та фізика (приблизно 17% часу);
 - соціальні науки, як-от: історія та географія (приблизно 15% часу);
 - фізичне виховання (приблизно 0,5% часу); релігієзнавство (0,5% часу);
 - національна оборона (0,5% часу);
 - економіка та підприємництво (0,5% часу);
 - наукові дослідження (0,2% часу).
- Джерело: (Eurydice, 2023⁷) (Government of Estonia, 2014⁹)

повинні вивчати всі учні й учениці середньої загальноосвітньої школи (Блок 1.1 і Блок 1.2).

Блок 1.2 Обов'язкові дисципліни в середній загальноосвітній школі Франції			
З 2019 року, після реформи повної середньої освіти у Франції, учні й учениці загального та технічного бакалаврату (обидва класифікуються як повна «загальна» середня освіта в МСКО) повинні вивчати такі дисципліни протягом трьох років:			
<i>Дисципліни</i>	<i>Рік 1</i>	<i>Рік 2</i>	<i>Рік 3</i>
Моральне та громадянське виховання		+	
Фізичне виховання та спорт	+	+	+
Французька мова	+	+	
Іноземні мови	+	+	+
Історія / географія	+	+	
Математика	+		
Фізика / Хімія	+		
Науки про життя та Землю	+		
Соціальні й економічні науки	+		
Цифрові та технологічні науки	+		
Наукова освіта		+	

Джерело: Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse, 2023¹⁴.

Отже, 6–9 дисциплін, які характерні для більшості систем освіти, контрастують із дуже великою кількістю обов'язкових навчальних предметів в Україні (у середньому 20). Скорочення спектра обов'язкових навчальних предметів / інтегрованих курсів в академічних ліцеях України допоможе учнівству поглиблено вивчати ключові навчальні предмети / інтегровані курси. Таке поглиблене вивчення надасть більше можливостей для становлення концептуального розуміння. Це допоможе зробити навчання більш корисним і привабливим.

Важіль впливу 2. Вибір учнівства.

Попри те, що деякі дисципліни обов'язкові, більшість країн також надають учнівству певний вибір – у межах вивчення або обов'язкових, або додаткових дисциплін. Для цього використовують різні підходи:

Надання вибору в межах вивчення окремих дисциплін.

В Естонії на кожну дисципліну відведено певну кількість обов'язкових і факультативних годин. Факультативні години дають змогу учнівству вибирати конкретні теми в межах кожної дисципліни. Наприклад, на уроках естонської мови всі учні й учениці зобов'язані вивчати естонську мову та літературу, але

потім у них з'являється можливість певного вибору між факультативними дисциплінами, серед яких є «Ораторська майстерність і дебати», «Міф і література», «Література та суспільство», «Драма й театр», «Література та кіно» тощо. Загалом в Естонії учнівство може вибрати приблизно 11 предметів від загальної програми повної середньої освіти, не говорячи вже про додаткові 11 факультативних дисциплін, пов'язаних із особливостями школи та регіону (Government of Estonia, 2014⁹).

Надання вибору для глибшого вивчення деяких галузей.

У Польщі обов'язкові дисципліни становлять певну базу, яку зобов'язані засвоїти всі учні й учениці.

Окрім цього, учнівство може вибрати дві або три додаткові дисципліни, щоб поглибити свої знання у сферах, які його цікавлять. Загалом у Польщі учні й учениці можуть вибрати приблизно 18 від загальної кількості годин, проведених у середній загальноосвітній школі (Eurydice, 2023⁷).

Структурування вибору учня відповідно до профілів предметних галузей.

У Франції, окрім обов'язкових дисциплін, учнівство вибирає спеціальності з визначеного переліку. На першому році навчання учні й учениці вибирають три спеціальності та продовжують вивчати дві з них на останньому році навчання в середній загальноосвітній школі. Кожна спеціальність має структурований курс дисциплін, які учнівство зобов'язане вивчити та які пов'язані з основною спеціалізацією. Учні й учениці також вивчають факультативні дисципліни, які надають додаткові можливості для поглиблення їхніх компетентностей у певних предметних галузях. Загалом у Франції учнівство може вибрати приблизно 55 годин від загальної програми повної середньої освіти (Ministere de l'Education Nationale et de la Jeunesse, 2023¹⁴).

Важіль впливу 3. Зміст на різних рівнях.

У більшості країн зміст деяких дисциплін, як-от математики та національної мови, представлений на різних рівнях (Stronati, 2023²⁷). Наприклад, у Швеції учням й ученицям пропонують вибрати основні дисципліни за рівнем, що відповідає їхнім вимогам, зокрема шведську мову 3 рівня та математику 2 рівня.

У Фінляндії учнівство може вибрати базовий і поглиблений рівень математики. Школи в Японії можуть запропонувати до шести різних варіантів вивчення математики. У Кореї учні й учениці можуть вибрати один із трьох варіантів вивчення математики.

Блок 1.3 Базовий і поглиблений рівень математики в Польщі

Польські середні загальноосвітні школи надають учням можливість навчатися в базових або поглиблених спеціалізованих класах. Серед 14 різних дисциплін учні можуть вибрати польську мову, громадянську освіту, історію музики, історію мистецтва, латинь і античну культуру, філософію, сучасну іноземну мову, історію, географію, біологію, хімію, фізику, математику та інформатику /інформаційні технології. У предметній галузі математики учні можуть вибрати базовий або поглиблений рівень навчання. Рівень, на якому учні вивчають ту чи іншу дисципліну, впливає на виконання ними вимог іспиту Matura (іспит на зрілість), який підтверджує закінчення середньої загальноосвітньої школи та відбір у заклад вищої освіти. Учні повинні скласти іспити Matura з польської мови, математики й іноземної мови щонайменше на базовому рівні, а також хоч б із однієї дисципліни на поглибленому рівні з попередньо визначеного переліку, включно з математикою.

Джерело: (Eurydice, 2023⁷) (OECD, Forthcoming²³)

У Польщі учнівство вивчає базовий або поглиблений рівень математики (див. Блок 1.3).

Важіль впливу 4. Індивідуальні проекти за вибором.

Деякі країни надають учнівству можливість виконувати проект. Проекти – одна з особливостей системи повної середньої освіти в Англії, Польщі та Швеції (див. Блок 1.4). Проекти можуть зробити позитивний внесок у систему повної середньої освіти. По-перше, учні й учениці зазвичай активно займаються проектами: вони з ентузіазмом працюють над ними, отримують задоволення від роботи та занурюються в процес навчання під час виконання проектів (Grossman et al., 2021¹⁰). Дослідження, проведене в Англії (Велика Британія), продемонструвало, що проекти сприяють підвищенню залученості учнівства (Stephenson and Isaacs, 2019²⁶).

По-друге, під час розроблення проекту учні й учениці використовують безліч навичок у незнайомих і різноманітних контекстах. Вони повинні застосовувати свої знання та навички для демонстрації різних компетентностей, зокрема таких загальних навичок, як планування, самоорганізація та регулювання, а також структурований розгляд для розв'язання проблем та отримання кінцевого результату. Зрештою, проекти можуть сприяти підвищенню успішності учнів. Ще одне дослідження виявило позитивний зв'язок між успішністю учнів, що виконують «розширений проект» (Extended Project Qualification), і досягненнями учнів, що складають іспит за програмою повної загальної середньої освіти A-Levels. Дослідження засвідчило, що під час роботи над проектом учнівство розвиває особливі навички, які потім переносять на свої предметні іспити (Drummond, 2017⁶).

Прагнення 2. Подальше поглиблене навчання в ліцеї закладає основу для підготовки до навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи.

Молодим людям легше впоратися з труднощами дорослого життя, коли вони добре уявляють собі майбутні предметні галузі або сектори, у яких вони хотіли б навчатися та працювати, а також мають ключові навички, необхідні для реалізації цих прагнень. Поступове поглиблення навичок у середній загальній освіті, де учнівству допомагають розвивати ґрунтовні навички в предметних галузях, дає змогу закінчити середню загальноосвітню школу з міцною базою, що закладає основу для підготовки до складнішого навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи. На міжнародному рівні більшість систем надають учнівству також можливість поступової спеціалізації (Stronati, 2023²⁷). Зазвичай це означає, що потрібно розпочинати з вивчення порівняно широкого спектра дисциплін на початку освітнього процесу та поступово скорочувати час у деяких галузях, залишаючи простір для поглибленого вивчення інших дисциплін, у яких учні й учениці добре розуміються або завдяки яким планують будувати кар'єру після закінчення середньої загальноосвітньої школи.

Як цього досягнути?

Важіль впливу 5. Збереження широкої бази навчальних предметів / інтегрованих курсів на початку 10 класу.

Дисципліни, які учнівство вивчає у середній загальноосвітній школі, часто впливають — більше або менше (залежно від системи) — на його майбутні можливості під час здобування вищої освіти та працевлаштуванні. У деяких системах, наприклад у Великій Британії, висувають підвищені вимоги до спеціалізації учнівства у середній загальноосвітній школі, оскільки заклади вищої освіти можуть вимагати, щоб студент опанував певний навчальний предмет як передумову для вивчення його на вищому рівні. Ураховуючи, що в середніх загальноосвітніх школах до спеціалізації учнівства висувають особливі вимоги, деякі країни забезпечують учням й ученицям можливість вивчати широкий спектр дисциплін на початку здобуття повної середньої освіти, щоб вони могли спробувати себе в різних сферах і зрозуміти, у чому вони добре розуміються та що їх цікавить. Це викликає в учнівства інтерес до глибшого спеціалізованого навчання в середній загальноосвітній школі та бажання спробувати свої сили в нових дисциплінах. Саме така ситуація спостерігається, наприклад, у Франції (див. Блок 1.2) і в Англії.

Важіль впливу 6. Підтримка поступової профілізації в 11–12 класах.

Закріплення та поглиблення навичок в останні роки навчання дає змогу

учнівству закінчити середню

загальноосвітню

школу з чітким розумінням

майбутніх шляхів розвитку, якими

воно хоче йти, і навичок, які йому

потрібні для цього. Наприклад, у

Франції наприкінці першого року

навчання учні й учениці вибирають

три спеціалізації, які потім звужуються до

двох на останньому році навчання (Блок 1.4).

Блок 1.4. Вибір і поступова спеціалізація у Франції

У 2019 році у Франції була проведена реформа системи атестації учнів після завершення середньої загальноосвітньої школи (*baccalauréat general*), через що змінилися деякі обов'язкові та факультативні дисципліни. Учні вивчають набір обов'язкових загальних дисциплін (*les enseignements communs*). Крім того, наприкінці першого року навчання в середній загальноосвітній школі (*seconde*) учні вибирають із визначеного переліку три спеціалізації (*enseignements de spécialité*), які вивчатимуться більш поглиблено в останні два роки навчання.

Перелік спеціалізацій:

- мистецькі дисципліни;
- фізичне виховання, спортивні культури та практики;
- історія/географія, геополітика та політологія;
- гуманітарні науки, література та філософія;
- мови та література різних країн світу;
- математика;
- цифрові науки й інформатика;
- фізика/хімія;
- науки про життя та Землю;
- технічна творчість;
- економіка та соціальні науки;
- біологія та екологія.

Джерело: (Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse, 2021¹⁴)

Важіль впливу 7. Профілі пов'язаних умінь.

Одне з найскладніших завдань системи освіти — це узгодити результати навчання, щоб допомогти учнівству з вибором. Узгодженість означає, що навчальні предмети / інтегровані курси доповнюють одні одних, допомагаючи учнівству виявити зв'язки між предметними галузями. Також це означає, що учні й учениці в достатньому обсязі опанували фундаментальні та деякі поглиблені навички, щоб підготуватися до складнішого навчання та пошуку роботи в суміжних сферах після закінчення школи. Щоб забезпечити узгодженість, багато

систем визначають профілі або пропонують певні комбінації навчальних предметів / курсів, як-от природничі науки та математика, мови та література, які зазвичай вивчає учнівство. Скажімо, у Франції учні й учениці вибирають спеціалізації (*enseignements de spécialité*), які відповідають цілому спектру дисциплін (Блок 1.4).

Прагнення 3. Пізнання світу за межами школи та ролі учнівства в ньому допомагає знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід.

Академічна (повна загальна середня освіта) зазвичай спрямована на підготовку до здобуття вищої освіти, і більшість молодих людей, що навчаються за цими програмами, переходять у заклади вищої освіти після закінчення середньої загальноосвітньої школи (Eurydice, 2023⁷). Проте кінцева мета полягає в тому, щоб усі молоді люди зрештою знайшли роботу. Головна мета системи повної середньої освіти — допомогти молоді визначитися з майбутніми прагненнями та зрозуміти, які професійні кваліфікації та компетентності їй знадобляться для досягнення цих прагнень. Надання ефективних порад і консультацій, що допомагають учнівству ухвалювати зважені рішення в процесі навчання, наприклад, які курси та шляхи розвитку вибрати, — це найскладніше завдання для багатьох систем освіти. За результатами дослідження PISA 2018 року в країнах-членах ОЕСР у середньому чверть 15-річних школярів не змогли назвати роботу, на якій вони хотіли б працювати у віці 30 років. Серед учнів й учениць, які можуть назвати свою майбутню роботу, деякі демонструють слабе розуміння кваліфікації, необхідної для отримання цієї роботи. Приблизно кожен четвертий 15-річний школяр, який брав участь у дослідженні PISA та відповів, що розраховує на професійну або управлінську кар'єру, не планував завершувати заклад вищої освіти (OECD, 2019¹⁸). Розмірковувати про своє майбутнє та вносити зміни й корективи, ґрунтуючись на новій інформації та досвіді, — це навичка, яку можна практикувати та розвивати. Дослідження свідчать: що раніше молоді люди опановують цю навичку, то ефективніше вони з нею працюватимуть, і ця навичка допомагатиме їм усе життя, коли вони складатимуть, переглядатимуть і втілюватимуть кар'єрні плани. Окрім надання достатнього часу на особисті роздуми про своє майбутнє, рання профорієнтація також може принести користь учнівству, підвищивши залученість в освітній процес (Covacevich et al., 2021⁴).

Як цього досягнути?

Важіль впливу 8. Спеціальний курс для самопізнання.

Визнаючи важливість кар'єрного орієнтування та особистих міркувань учнівства під час навчання в середній загальноосвітній школі, багато систем установлюють особливі вимоги до профорієнтації. У Польщі учні й учениці середньої загальноосвітньої школи повинні відвідати щонайменше 10 уроків із профорієнтації (Eurydice, 2023⁷). У Британській Колумбії (Канада) та Фінляндії також існують чіткі вимоги до профорієнтації та можливості ознайомитися з системою вищої освіти (Блок 1.5).

Блок 1.5 Підвищення обізнаності про світ праці й вищої освіти у Фінляндії та Британській Колумбії (Канада)

Курси «Освіта для кар'єри та життя» та «Зв'язок кар'єри та життя» в Британській Колумбії (Канада)
У Британській Колумбії учнівство повинне пройти два обов'язкові кар'єрні курси, які покликані падати відповідні консультації, ознайомити з варіантами кар'єри та підтримати у визначенні майбутніх цілей. Ці два курси – «Освіта для кар'єри та життя» та «Зв'язок кар'єри та життя» – обов'язкова частина отримання сертифіката про закінчення школи в Британській Колумбії, або «диплома Догвуда» (Dogwood Diploma), який засвідчує досягнення після закінчення середньої загальноосвітньої школи і який використовують для відбору в заклади вищої освіти (Government of British Columbia, n.d.31).

Підвищення обізнаності про світ праці й вищої освіти у Фінляндії

У Фінляндії для всіх учнів й учениць середньої загальноосвітньої школи / академічного ліцею передбачена можливість дізнатися більше про вищу освіту. Школи зобов'язані організувати спільні заходи з вищими навчальними закладами, щоб у всіх учнів й учениць була можливість ознайомитися із системою вищої освіти ще під час навчання в середній загальноосвітній школі. У Фінляндії учнівство розробляє особистий навчальний план на початку освітнього процесу в середній загальноосвітній школі за підтримки своїх викладачів і консультантів із профорієнтації. У плані потрібно зазначати цілі щодо повної середньої та подальшої освіти, пов'язані з майбутніми кар'єрними прагненнями. План регулярно оновлюють протягом усього періоду навчання в середній загальноосвітній школі.

Джерело: (OECD, 2023) (Government of British Columbia, n.d.)

Важіль впливу 9. Доступ до достовірної інформації про наслідки, пов'язані з різними шляхами розвитку.

Окрім надання учнівству можливості вибору в загальній освіті, потрібно забезпечити доступ до об'єктивної й точної інформації про можливі наслідки їхнього вибору. Учні й учениці та їхні батьки схильні ухвалювати рішення, спираючись на упередження або власний досвід батьків, а не на об'єктивну інформацію про перспективи ринку праці, пов'язані з різними шляхами розвитку (Mann et al., 2020¹³).

Яким буде академічний ліцей в Україні?

Сучасний академічний ліцей — це не лише місце навчання, але й мотивувальний осередок, який відкриває перед учнівством широкі можливості для особистісного та професійного розвитку. Ми прагнемо створити умови, де кожен учень і кожна учениця може здобути знання та розвинути вміння вчитися впродовж усього життя. Освітня система буде спонукати учнівство до активної проектної діяльності, яка сприятиме розвитку практичних навичок, критичного та креативного мислення, уміння працювати в команді, провадити дискусії й аргументовано висловлювати власні думки. Важливим аспектом є також сприяння соціалізації та розвитку особистісної суб'єктності, яка передбачає гармонійне поєднання індивідуальної свободи, самоусвідомлення та толерування єдності в різноманітті. Ми прагнемо формувати усвідомлення відповідальності та лідерства в наших учнів й учениць, щоб вони стали активними членами суспільства, обізнаними громадянами, що володіють громадянськими чеснотами.

Яким буде учнівство в академічному ліцеї?

Олена, випускниця академічного ліцею за профілем «STEM»

«Навчання в ліцеї було справжнім викликом і захопливою пригодою. Мої однокласники, як і я, захоплюються програмуванням та новими технологіями. І це було неймовірно: бути серед людей, які мають схожі інтереси та захоплення. Я розробила прилад, який визначає чистоту повітря та попереджає про небезпеку, представляла

Його на конкурсі стартапів, отримала на нього патент. Звісно, у нас було багато предметів, пов'язаних із профілем: окрім алгебри та геометрії, ми вивчали прикладну математику, логіку, кібербезпеку, робототехніку. Але у вибірковому компоненті я обрала курси, пов'язані із музикою та мистецтвом, оскільки захоплююсь сучасною українською музикою та культурою. Завдяки навчанні в ліцеї я можу логічно мислити та критично оцінювати інформацію, пропонувати два та більше рішень проблеми на основі аналізу вихідних даних. Особливо ціную навички програмування та використання новітніх технологій, які відіграють вирішальну роль у моєму подальшому навчанні та кар'єрі. Завершивши ліцей з таким потужним багажем знань та навичок, переді мною відкриті численні освітні та кар'єрні можливості. Я можу продовжити навчання в університетах України та за кордоном на спеціальностях, пов'язаних із математикою, інформатикою та інженерією. Крім того, я маю змогу брати участь у різноманітних проєктах і стажуваннях в ІТ-компаніях, де можу застосовувати набуті знання на практиці».

Назар, випускник академічного ліцею за профілем «Суспільно-гуманітарні науки»

«У нашому ліцеї кілька профілів, я довго вагався, який саме обрати. Цікавою була і психологія, й економіка, й історія. Але вирішив обрати правознавство. Кар'єрний радник після діагностування сказав, що у мене є здібності до роботи в системі суспільних наук, а ще підказав, що я можу змінити профіль після 10 класу. Тому я вирішив ризикнути та спробувати цей напрям. Ми разом з однокласниками вивчали різні аспекти правової системи, а також проводили аналіз різних ситуацій з точки зору правознавства. У нас було багато ділових ігор, де ми могли спробувати себе у ролі адвоката, прокурора, судді. Ми готувалися, шукали докази, писали промови. Це було дуже захопливо. Я зрозумів, що мені вдається виступати в ролі адвоката, мені це подобається, я можу бути переконливим. Я не тільки тепер багато знаю зі сфери історії, громадянства, правознавства, а й умію захищати свої права законним способом, аналізувати інформацію, шукати аргументи. Я ще вирішив додатково обирати курси, пов'язані із психологією, риторикою. Тому що думаю, що скоріше буду працювати не стільки з паперами, скільки з людьми. Закінчивши ліцей, я планую продовжити своє навчання в університеті України, спеціалізуючись в галузі права. Моя мета - стати кваліфікованим юристом і приносити користь суспільству через свою професійну діяльність».

Ксенія, випускниця академічного ліцею за профілем «Мови та літератури»

«Я з дитинства пишу вірші, тому майже не вагалася з вибором профілю. Це - українська мова та літератури. Мій ліцей був трохи віддалений від мого дому, було незвично, бо раніше школа була прямо у моєму дворі. Але потім мені навіть сподобалося: дорогою у мене з'явився час, щоб слухати музику та аудіокниги. Програма ліцею виявилася цікавою. Нарешті ми вивчали поглиблено українську мову, аналізували стилі різних письменників, вивчали літературу інтегровано з історією та мистецтвознавством. У нас було багато театральних проєктів, я спробувала себе в ролі режисера та писала сценарії. Але я зацікавилася ще англійською літературою, особливо сучасною. Тому я додатково обрала поглиблене вивчення англійської мови та літератури. Неочікувано цікавим для мене став інтегрований курс STEM: дуже цікаве поєднання математики та природничих наук. Ми багато експериментували та робили розрахунки: виявилось математика також може захоплювати, якщо вона для життя. Навчання в ліцеї зробило мене досить різносторонньою особистістю. Якщо спочатку я думала, що буду письменницею, то зараз ще обираю між режисерським факультетом, лінгвістичним інститутом і факультетом іноземних мов. Зараз ми працюємо з кар'єрним консультантом: він допомагає мені краще зрозуміти себе та зробити остаточний вибір».

Яким буде вчительство в академічному ліцеї?

- Вчительство в академічному ліцеї володіє знаннями зі своєї освітньої галузі на поглибленому рівні, розуміє зв'язок своєї галузі з іншими й легко проводить паралелі, може розробляти власні навчальні програми з урахуванням запитів та інтересів учнівства.

- Вчительство володіє цифровими технологіями, методиками компетентнісного навчання, використовує сучасне обладнання, урізноманітнює види діяльності учнівства відповідно до їхніх інтересів і сучасних тенденцій розвитку галузі, яку він викладає.

- Вчительство спілкується з учнями й ученицями на основі діалогу, ставиться до них із повагою, налагоджує емоційно сприятливе тло спілкування та навчання.

- Учителство здійснює формувальне оцінювання, надає учням й ученицям зворотний зв'язок щодо їхнього розвитку, активно залучає учнівство до самооцінювання успішності та самостійного планування траєкторії свого розвитку.

Як буде забезпечено індивідуальний підхід і можливість вибору?

Гнучкість у структуруванні навчальних програм дозволить визнавати унікальність кожного учня та учениці та забезпечувати навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

Індивідуальна освітня траєкторія – це унікальний шлях кожного учня й учениці, що враховує його / її здібності, інтереси, потреби, мотивацію, можливості та досвід. Це означає, що учнівство має можливість обирати види, форми та темп здобуття освіти, обирати освітні програми, навчальні предмети / інтегровані курси та методи навчання.

Традиційні освітні системи часто пропонували стандартний підхід до навчання, який не враховував індивідуальні потреби та сильні сторони кожної особистості. Натомість сучасна педагогіка визнає, що для досягнення суспільного добробуту, ефективності та самодостатності важливо застосовувати людиноцентричний підхід у навчанні. Для майбутнього розроблення освітніх програм ми намагалися врахувати ці виклики і знайти баланс між ідеалами та практичними можливостями. Прагнемо створити збалансовану модель, яка дає змогу учнівству з різними освітніми інтересами формувати власний навчальний шлях. Відповідно до такого підходу, кожен учень та учениця мають можливість самостійно «складати» свій освітній шлях, обираючи з різноманітних освітніх компонентів та напрямків. Ми вважаємо, що освітні моделі, які не враховують індивідуальності кожного учня та кожної учениці, є неприйнятними й що гнучкі освітні програми допоможуть задовольнити різноманітність потреб та інтересів учнівського контингенту.

Яким буде зміст освіти та навчальні програми?

Державний стандарт для профільної освіти передбачає 2 рівні вивчення кожної освітньої галузі: основний (базовий) і поглиблений (профільний). Це дасть змогу під час розроблення освітніх і навчальних програм для певного профілю конструювати вивчення освітніх галузей у різний спосіб. Наприклад, для філологічного профілю передбачатиметься поглиблене вивчення мовно-літературної освітньої галузі, а інші галузі можуть вивчатися на базовому рівні. Оновлений підхід до освітнього процесу полягає в гнучкості в структуруванні освітньої та навчальних програм. Освітня програма ліцею може передбачати як навчальні предмети, так й інтегровані курси. Навчальні програми розроблятимуться для базового та поглибленого рівнів так, щоб враховувати інтереси та потреби учнівства, а також актуальні тенденції в освіті та на ринку праці. Педагогічні колективи також зможуть розробляти навчальні програми власних авторських курсів. Зміст освіти в ліцеї має бути гнучким та варіативним і складатися з трьох компонентів: обов'язкові для всіх освітні компоненти; варіативна частина в межах обраного профілю; варіативна — поза профілем. З 10 по 12 клас кількість годин на вивчення обов'язкових для всіх освітніх

компонентів зменшуватиметься, натомість кількість годин для вивчення варіативної частини – збільшуватиметься.

10 клас	11 клас	12 клас
60-70% – обов'язкові освітні компоненти; 20-25% – варіативні компоненти в межах профілю; 10-15% – варіативні компоненти поза профілем.	50-55% – обов'язкові освітні компоненти; 30-40% – варіативні компоненти в межах профілю; 10-15% – варіативні компоненти поза профілем.	35-40% – обов'язкові освітні компоненти; 45-50% – варіативні компоненти в межах профілю; 10-20% – варіативні компоненти поза профілем.

Важливим складником оновлених програм є залучення елементів соціально-емоційного навчання, які пронизують усі освітні компоненти, проте в сконденсованому вигляді відображені в межах інтегрованого курсу «Розвиток особистості та добробут людини» (можливі й інші назви). Такий підхід підкреслює важливість не тільки академічної підготовки, але й самопізнання, розвитку моральних цінностей і формування етичного фундаменту. Це може передбачати різноманітні активності, наприклад, проекти з розв'язання місцевих соціальних проблем, аналіз соціальних ситуацій, участь в обговореннях актуальних тем, волонтерську діяльність та навички медіації тощо. Вони також акцентують увагу на розвитку «м'яких» навичок, таких як кар'єрне орієнтування, життєві компетенції, лідерство, сексуальна освіта, фінансова грамотність. Вибіркові освітні компоненти можуть містити широкий спектр питань, пов'язаних із соціоемоційними аспектами, такими як розвиткова психологія, психологія особистості, міжособистісні взаємини, психологія соціальних змін тощо. Значну увагу приділено також громадянській освіті та розвитку політичної грамотності з метою формування відповідальних громадян, здатних адекватно реагувати на сучасні виклики та зміни в суспільстві.

Дидактичне забезпечення різнорівневого освітнього процесу в академічних ліцеях (у розрізі обов'язкового і варіативного компонентів) також потребує оновленого концептуального бачення. Очевидно, доцільним є видання підручників / навчальних посібників з обов'язкового компонента за державним замовленням, а навчально-методичне забезпечення варіативного освітнього складника, зважаючи на імовірну множину потреб, належатиме до компетенції закладів освіти, які добиратимуть його відповідно до потреб здобувачів освіти та власних освітніх програм закладу освіти.

Варто також зауважити, що для успішної реалізації реформи профільної середньої освіти, необхідним є розв'язання низки питань на рівні базової, насамперед щодо належного матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, професійного розвитку педагогічних працівників й адміністрації, належної якості змісту освіти.

Як будуть обиратися профілі?

Профіль навчання — спосіб організації освітнього процесу, що передбачає поглиблене / професійно орієнтоване вивчення групи споріднених навчальних

предметів (інтегрованих курсів) однієї або кількох освітніх галузей, визначених Державним стандартом.

Основою для формування освітніх профілів є відповідні освітні галузі – одна або декілька, представлені повністю або частково. Певна освітня галузь відіграє роль ядра, навколо якого формується профіль. Інші освітні галузі доповнюють її на основному або поглибленому рівні.

На основі концепції Національної академії педагогічних наук України було визначено кластери: STEM, мовно-літературний, суспільно-гуманітарний³³, у межах яких ліцеї зможуть формувати профілі.

Бажано, щоб кожен ліцей пропонував на вибір щонайменше 3 профілі в межах одного, двох або трьох кластерів. Наприклад:

STEM-кластер	Мовно-літературний кластер	Соціально-гуманітарний кластер
Охоплює природничі науки (Science), технології та інформатику (Technology), технічну творчість (Engineering) і математику (Mathematics). У навчальних програмах цього кластера посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології. Можуть існувати й окремі математичний або природничий профілі, які охоплюють тільки математичну й природничу освітні галузі відповідно.	Може охоплювати профілі, пов'язані з вивченням української мови та літератури, іноземних мов (однієї чи кількох) тощо. У межах кластеру може пропонуватися як один профіль (наприклад, англійська мова), так і кілька різних варіантів профілів та їх поєднання.	Може передбачати профілі, пов'язані з поглибленим вивченням історії України, всесвітньої історії, правознавства, економіки та підприємництва, психології, соціології, культурознавства, мистецтвознавства та інших за вибором закладу освіти.

Окрім основних кластерів, спеціалізовані заклади освіти будуть зосереджуватися на відповідних сферах:

- наука,
- мистецтво,
- спорт,
- військова справа.

Учні обирають ліцей / профіль у ліцеї відповідно до своїх інтересів, здібностей та подальших професійних планів. 10 клас не має надто відрізнятися за програмою навчання. Це дає можливість учневі чи учениці змінити свій вибір перед 11 роком навчання. Після 11 класу змінити профіль вже буде важче, бо програми будуть більше спрямовані на обраний фах. Учнівство вивчатиме базово обов'язкові навчальні предмети, поглиблено — предмети за своїм профілем та курси / навчальні предмети, які не обов'язково мають стосуватися профілю.

Як буде відбуватися навчання?

Учительським практикам надаємо особливого значення, тому що здебільшого від цього залежить успіх навчання. Оскільки навчання в профільній освіті побудоване на компетентнісному підході, то важливими є проблемні та дослідницькі методи викладання, розв'язання завдань, які потребують аналізу, порівняння, критичного оцінювання, логічних умовиводів. Особливий акцент

робиться на практико орієнтоване навчання, що охоплює проектні та дослідницькі методи, дозволяючи учнівству застосовувати теоретичні знання в реальних життєвих ситуаціях. Учні й учениці виконуватимуть проекти, проводитимуть дослідження, працюватимуть у групах, захищатимуть свої ідеї. Навчання має бути наближеним до реальної професійної діяльності відповідно до профілю.

Як буде організовано освітній процес в академічному ліцеї?

У межах класів учні й учениці вивчатимуть лише обов'язкові навчальні предмети / курси. Для вивчення вибіркового циклу (профільних та поза профілем) будуть формуватися міжкласні групи. У розкладі можуть визначатися окремі навчальні дні для вивчення предметів у межах класів та окремі дні, коли учнівство в межах паралелі об'єднується в інші групи, відповідно до обраних навчальних предметів (інтегрованих курсів). Щодо складання гнучких розкладів навчальних занять буде підготовлено методичні рекомендації та організовано відповідне навчання. Буде визначено мінімальну кількість учнівства в таких групах.

Для розрахунку годин навчального навантаження вчителів ліцеїв та порядку оплати їх праці будуть підготовлені нормативні документи, а також внесено зміни в чинні НПА.

До штатного розпису ліцеїв буде запроваджено посаду кар'єрного освітнього радника, який буде здійснювати супровід учнівства у їхньому особистісному розвитку, виборі індивідуальної освітньої траєкторії, а також у виборі професії.

Створення мережі закладів профільної освіти

Мережа професійних коледжів	Мережа академічних ліцеїв
<ul style="list-style-type: none"> - Створюватиметься переважно на базі ЗП(ПТ)О та ЗФПО, коледжів. - Не потребує суттєвих змін мережі. 	<ul style="list-style-type: none"> - Створюватиметься переважно на базі закладів загальної середньої освіти. - Потребує суттєвих змін мережі.

Рішення про утворення, реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) закладу загальної середньої освіти приймає засновник (засновники).

Рішення про утворення комунальних ліцеїв як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймають Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, селищні, сільські ради відповідно до вимог законодавства.

Сільські, селищні, міські територіальні громади можуть утворювати ліцеї відповідно до норм Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

В академічному ліцеї бажано забезпечити здобуття профільної освіти відокремлено від решти рівнів.

Чому відокремлені ліцеї – найбільш оптимальне рішення?

Для ефективного навчання має бути створено нову культуру закладів освіти й нове освітнє середовище, у якому навчається учнівство приблизно одного віку.

Що більший ліцей, то легше забезпечити профільність та вибір курсів / навчальних предметів. Для прикладу:

30 учнів на паралелі: 2 групи (практична відсутність вибору);

60 учнів на паралелі: 3 групи;

100 учнів на паралелі: 5 груп;

160 учнів на паралелі: 8 груп.

У великих закладах легше створити відповідну матеріально-технічну базу та лабораторії, утримати висококваліфіковане вчительство, якому буде цікаво поглиблено викладати навчальні предмети для підготовленого учнівства.

Крім того, зміни мережі закладів освіти мають відповідати демографічній ситуації (щорічне зниження чисельності учнівства в закладах освіти).

Отже, оптимальним варіантом для започаткування та проведення освітньої діяльності ліцею є такий: засновник має забезпечити відповідність такого закладу освіти вимозі функціонування не менше як чотирьох класів та 100 учнів й учениць за одним роком навчання, на рівні профільної середньої освіти (протягом 10–12 років навчання учнівства) за винятком випадків, визначених Кабінетом Міністрів України.

Учні й учениці, поблизу домівок яких не буде ліцеїв, повинні мати можливість доїжджати на навчання і/або жити в пансіонах при ліцеях.

Підвезення до ліцею має бути забезпечене за правилом «золотої години» та становити не більше як 30 км. Наявність пансіону не є обов'язковою умовою для створення академічного ліцею, однак якщо радіус охоплення ліцею під час моделювання мережі становить понад 30 км, необхідно передбачити умови для проживання учнівства в пансіоні. Зокрема, право на проживання в пансіоні має бути забезпечене для всіх учнів й учениць за заявою батьків і не може бути обмежене.

Мережа ліцеїв має бути такою, щоб забезпечити вибір профілів для учнів із сіл: або багатопрофільні ліцеї, або кілька ліцеїв із різними профілями на доступній відстані.

Визначати профілі ліцеїв мають заклади освіти, проте департаменти освіти повинні стежити за збалансованістю представлення профілів (за кластерами: STEM, мовно-літературний, суспільно-гуманітарний) у межах областей.

Як формуватимуться профілі академічних ліцеїв?

Профілі заклади освіти можуть формувати за таким алгоритмом:

Етапи	Засновники	ЗЗСО	Учнівство
1	Аналізують суспільні пріоритети / запити засновника / очікування батьків / громад		Аналізує власні уподобання / зацікавлення та визначає власні потреби
2	Формують власне бачення		
3	Оцінюють власну спроможність		Декларує власні запити
4		Пропонують зміст (навчальні програми), підходи й методи	

		організації освітнього процесу	
5		Сприяють реалізації учнівського вибору	

У контексті модернізації системи освіти на місцевому рівні продуктивним може бути розроблення та впровадження дорожньої карти для трансформації мережі закладів загальної середньої освіти. Цей процес передбачає цілу низку заходів та стратегічних рішень, спрямованих на поліпшення якості освітніх послуг і задоволення потреб сучасного учнівства.

Приклад дорожньої карти трансформації мережі ЗЗСО*

№	Захід	Документ
1	Створення робочої групи	Рішення колегії управління освіти міської ради
2	Визначення індикаторів для створення ліцеїв	Протокол засідання робочої групи
3	«Інвентаризація» закладів загальної середньої освіти Визначення закладів, на базі яких будуть створені ліцеї	Аналітична довідка
4	Аналіз чисельності учнівського контингенту. Визначення кількості ліцеїв в мережі закладів загальної середньої освіти	Аналітична довідка
5	Прийняття Програми трансформації мережі закладів загальної середньої освіти	Рішення міської ради
6	Внесення змін до розподілу територій мікрорайонів міста, закріплених за закладами загальної середньої освіти	Рішення виконавчого комітету міської ради
7	Внесення змін до мережі 1-х класів (заклади загальної середньої освіти, на базі яких будуть створені ліцеї, не набирають 1-лі класи)	Наказ управління освіти міської ради
8	Щорічно визначаються заклади освіти, які не будуть набирати 10-й клас	Наказ управління освіти міської ради
9	Ухвалення рішень про створення гімназій як окремих юридичних осіб	Рішення міської ради
10	Ухвалення рішень про створення ліцеїв як окремих юридичних осіб	Рішення міської ради

*Приклад м. Чернігова

Пілотування

Реформа старшої профільної школи потребує впровадження системних змін на рівні змісту, мережі, організації освітнього процесу й адміністрування

закладів загальної середньої освіти. Саме тому старт пілотування запланований за 2 роки до початку загальнонаціонального впровадження – спочатку на невелику кількість закладів, а згодом у ширшому масштабі. Такий підхід дасть змогу адаптувати реформу до реальних умов в українських школах, ефективно впроваджувати інновації та вчасно реагувати на виклики.

Метою пілотування є розроблення моделей організації освітнього процесу в академічних ліцеях, конструювання різних профілів, створення й апробація навчальних програм і матеріалів до них.

На етапі підготовки до пілотування (передпілотування) буде залучено 30 закладів освіти, педагогічні працівники яких готові брати участь у розробленні й апробації навчальних програм і матеріалів з допомогою українських і міжнародних експертів.

Передпілотування реформи академічних ліцеїв є важливим етапом, що дозволяє оцінити ефективність запланованих змін перед їх запровадженням. Мета передпілотування — перевірка організаційних і педагогічних підходів, які закладені в основу реформи, в умовах обмеженого кола закладів освіти. Передпілотування охоплює кілька ключових напрямків:

1. **Відбір закладів-учасників:** на першому етапі обрано 30 закладів освіти, які відповідають критеріям готовності до нововведень, розроблених разом із ОЕСР. Це передбачає як інфраструктурну, так і кадрову та мотиваційну готовність шкіл до запровадження профільного навчання та застосування сучасних освітніх стандартів.
2. **Розроблення та тестування навчальних програм:** у межах передпілотування буде розроблено навчальні програми, що відповідають концепції профільної освіти. Програми розроблятимуться з акцентом на їх відповідність освітнім потребам учнівства, можливостям педагогічних працівників і вимогам сучасного ринку праці.
3. **Оцінка інституційної спроможності:** під час передпілотування особливу увагу приділено оцінці інституційної спроможності закладів — їх здатності адаптуватися до нових умов, запроваджувати інновації та забезпечувати якість освіти в рамках реформованої системи.
4. **Збір й аналіз даних:** на кожному етапі передпілотування здійснюється ретельний збір даних про ефективність запроваджуваних змін. Це передбачає як кількісні, так і якісні показники, що дозволяють комплексно оцінити результати та виявити потенційні проблеми.
5. **Коригування підходів:** за результатами передпілотування буде проведено коригування методик і підходів, що дозволяє врахувати виявлені недоліки і підвищити ефективність реформи перед її масштабним пілотуванням та майбутнім запровадженням на національному рівні.

Передпілотування реформи академічних ліцеїв є критично важливим для мінімізації ризиків і забезпечення успішної реалізації нових освітніх моделей. Воно дає змогу ідентифікувати проблемні аспекти на ранніх етапах, внести

необхідні зміни та підготувати основу для масштабного впровадження реформи в усій країні.

Заплановано кілька ключових активностей для передпілотних закладів освіти, спрямованих на забезпечення ефективного впровадження реформи:

1. Стратегування, визначення профілів та оцінка вчительського потенціалу:

- Розроблення довгострокової стратегії розвитку закладу, що передбачає визначення пріоритетів, цілей і напрямків розвитку в рамках профільної освіти.
- Визначення освітнього профілю / профілів, що будуть найбільш ефективними та відповідають потребам громади та ринку праці. Це передбачає аналіз демографічних даних, потреб учнівства та можливостей закладів освіти.
- Проведення аналізу кадрового складу з метою визначення рівня кваліфікації та потреби в додатковій підготовці вчителів для забезпечення якісного профільного навчання. Це також передбачає розроблення планів підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

2. Організація освітнього процесу:

- Закладам освіти буде надано інструменти для оптимізації освітнього процесу, зокрема щодо планування, упровадження та оцінки навчальних програм.
- Обговорення моделей організації освітнього процесу, таких як кредитно-модульна система, аналіз часу, який учнівство витрачає на різні навчальні предмети / інтегровані курси.

3. Розвиток soft skills:

- Проведення тренінгів і воркшопів для підвищення рівня м'яких навичок у педагогів та учнівства, таких як командна робота, лідерство, комунікація, тайм-менеджмент тощо.
- Підтримка добробуту учнівства і розвиток критичного мислення в освітньому середовищі.

4. Галузева робота:

- Розроблення нових навчальних програм і курсів, що відповідають сучасним вимогам ринку праці та інтегрують найкращі міжнародні практики.
- Особливу увагу приділено адаптації програм та курсів іноземних шкіл-партнерів до українського контексту, забезпечуючи їхню актуальність та ефективність.

5. Лекції від іноземних шкіл:

- Організація лекцій, які стають додатковим джерелом знань і натхнення для ліцеїв-учасників передпілотування. Лекції забезпечують доступ до міжнародного досвіду та інноваційних практик.

- Лекції передбачають підготовку презентацій і конспектів для полегшення розуміння матеріалу.

6. Спільнототворення:

- Після лекцій проводяться групові обговорення, під час яких ліцеї можуть поглибити свої знання, обговорити практичні аспекти та поділитися досвідом з іншими учасниками.
- Організація нерегулярних воркшопів для підвищення кваліфікації в специфічних аспектах, де ліцеї відчувають потребу в додатковій підтримці.
- Регулярні індивідуальні зустрічі між українськими ліцеями та іноземними партнерами для підтримки тісного зв'язку, обговорення прогресу та планування подальших дій.

Ці активності забезпечують цілісну підтримку передпілотних шкіл у процесі впровадження реформи, допомагаючи їм адаптувати нові підходи та технології до свого контексту та забезпечуючи належну якість освітнього процесу.

Перелік передпілотних закладів освіти

№	Назва закладу освіти	Область
1	Комунальна обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів «Багатопрофільний ліцей для обдарованих дітей»	Чернівецька
2	Український гуманітарний ліцей КНУ імені Тараса Шевченка	місто Київ
3	Хустський багатопрофільний ліцей №1 імені Івана Магули	Закарпатська
4	Боярський академічний ліцей «Гармонія»	Київська
5	Фастівський академічний ліцей №9 Фастівської міської ради Київської області	Київська
6	Заліщицька державна гімназія	Тернопільська
7	Комунальний заклад «Вінницький технічний ліцей»	Вінницька
8	КЗО «Криворізький ліцей "Колія" ДОР»	Дніпропетровська
9	Ліцей №107 «Введенський» Подільського району м. Києва	місто Київ
10	Комунальний заклад «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів "Козацький ліцей"» Запорізької обласної ради	Запорізька
11	Балтський ліцей №1 імені Олеса Гончара Балтської міської ради Одеської області	Одеська
12	Ліцей імені Олександра Цинкаловського Володимирської міської ради	Волинська
13	Червоноградський ліцей Червоноградської міської ради Львівської області	Львівська
14	Красилівський ліцей Красилівської міської ради Хмельницької області	Хмельницька
15	КЗ «Богодухівський ліцей №2»	Харківська
16	Ліцей № 12 міста Житомира ім. С. Ковальчука	Житомирська
17	КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради	Чернігівська
18	Смілянська ЗОШ I-III ступенів 11 Смілянської міської ради Черкаської області	Черкаська
19	Бурштинський ліцей імені Ольги Басараб	Івано-Франківська
20	Тернопільський академічний ліцей «Українська гімназія» ім. І. Франка Тернопільської міської ради	Тернопільська
21	Стрийський ліцей імені Андрія Корчака	Львівська
22	Стрийський ліцей «Гімназія імені Андрея Шептицького»	Львівська
23	Вараський ліцей №1 Вараської міської ради	Рівненська
24	КЗ «Ліцей "Європейська освіта"» Кропивницької міської ради	Кіровоградська
25	Первомайський ліцей «Лідер» Первомайської міської ради Миколаївської області	Миколаївська
26	Освітня територія «Мідгард»	місто Київ
27	ТОВ «НВК «Новопечерська школа»	місто Київ

28	Криворізький Покровський ліцей	Дніпропетровська
29	Ліцей «Голосіївський» № 241 м. Києва	місто Київ
30	Ліцей № 34 імені Віктора Максименка Подільського району м. Києва	місто Київ

План упровадження реформи старшої профільної освіти (академічні ліцеї)

Етап	Деталізація етапу
Підготовка до пілотування / передпілотування (березень 2024 – липень 2025)	<ul style="list-style-type: none"> - Розроблення та початок реалізації концепції академічних ліцеїв. - Створення мережі перших закладів (30) для розробки і апробації методик та матеріалів. - На цьому етапі ліцеї апробують уже готові програми або розробляють й апробують авторські програми; на основі програм мають бути розроблені матеріали для вчителів та учнівства для використання на уроках; - Активна робота з експертними групами та міжнародними школами-партнерами для професійного розвитку вчителів, обміну досвідом, використання готових закордонних навчальних матеріалів тощо.
Широкомасштабне пілотування (серпень 2025 – липень 2027)	<ul style="list-style-type: none"> - Пілотування в ширшому масштабі (збільшення кількості учасників). - Ліцеї з першого етапу допомагають новим закладам освіти, використовуючи модель, напрацьовану під час першого етапу. - Розвиток регіональної мережі тренерів-вчителів. - Підготовка курсів дистанційного навчання для підготовки вчителів до загальнонаціонального впровадження реформи. - Дослідження прогресу імплементації реформи НУШ для подальшої координації з партнерами та врахування можливих ризиків перед загальнонаціональним упровадженням.
Загальнонаціональне впровадження (із серпня 2027)	<ul style="list-style-type: none"> - Поступове загальнонаціональне впровадження, базуючись на досвіді попередніх етапів. - Залучення зацікавлених сторін, спільне створення матеріалів, комунікаційних ініціатив і систематичний моніторинг прогресу. - Упровадження щорічного дослідження прогресу впровадження реформи НУШ та проведення першого дослідження за 2027-2028 навчальний рік (data-based, evidence-based підхід).

SWOT та PESTEL-аналіз упровадження реформи

SWOT/ PESTE L	Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
<p>Політичний-правовий чинник</p>	<p>Україна має потужну державну підтримку реформ у сфері освіти, зокрема реформу Нової української школи (НУШ). Підтримка міжнародних організацій, курс на євроінтеграцію, децентралізація та автономія закладів освіти створюють сприятливі умови для розвитку освітньої системи. Затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти додатково підсилює інституційну базу реформ.</p>	<p>Реалізація реформи стикається з численними проблемами, зокрема неузгодженістю законодавчої бази, розмитістю нормативно-правових актів, слабкою комунікацією та відсутністю системи санкцій за порушення прав у сфері освіти. Відсутність діалогу між освітніми рівнями та часткова реалізація НУШ призводять до зниження довіри до реформи. Крім того, існують значні виклики на рівні місцевих громад, де часто спостерігається саботаж з боку місцевої влади, яка не завжди підтримує необхідні зміни в освітній мережі. Це проявляється у відмові від реорганізації шкіл або недостатній підтримці закладів освіти в контексті</p>	<p>Інтеграція з європейським освітнім простором та розширення міжнародного співробітництва створюють можливості для покращення якості освіти. Реформування освітньої інфраструктури через державно-приватне партнерство, адаптація стандартів до міжнародних вимог, посилення ролі профорієнтації та підтримка інклюзивної освіти сприяють розвитку системи.</p>	<p>Політична нестабільність, нерозуміння та опір реформам на різних рівнях, слабка комунікація та низький рівень правової культури є суттєвими загрозами. Зовнішні політичні впливи також можуть негативно вплинути на стабільність і реалізацію реформ у сфері освіти.</p>

		забезпечення необхідної матеріально-технічної бази. Така ситуація підриває зусилля з реформування та може створювати нерівні умови для учнів у різних регіонах країни.		
Економічні чинники	Освітня реформа отримує значну підтримку як з боку держави, так і міжнародних організацій. Зростання ринку праці та податкові надходження в громадах створюють сприятливі умови для фінансування освітніх ініціатив і забезпечення кваліфікованими кадрами.	Економічна нестабільність, недостатнє фінансування освіти та низький рівень оплати праці вчителів створюють серйозні перешкоди для реалізації освітніх реформ. Недостатній розвиток державно-приватного партнерства та матеріально-технічної бази також негативно впливають на якість освіти.	Економічне зростання, залучення іноземних інвестицій та розвиток державно-приватного партнерства можуть значно покращити фінансування освіти. Формування потужного людського капіталу, розвиток територіальних громад та покращення матеріальної бази закладів освіти сприятимуть підвищенню якості освітніх послуг.	Війна та її економічні наслідки, погіршення економічної ситуації, залежність від зовнішнього фінансування та збільшення витрат на енергоносії створюють серйозні виклики для стабільного фінансування освітньої сфери.
Соціально-демографічні чинники	Високий освітній потенціал населення, зростання інтересу до профільної освіти та цифрова активність учнівства сприяють розвитку сучасної освітньої системи. Високий рівень	Демографічний спад, міграційні процеси, соціальна нерівність та кадровий голод створюють значні труднощі для забезпечення якісної освіти. Відсутність	Популяризація ранньої профорієнтації, соціальна мобільність, залучення експертів та формування індивідуальної освітньої траєкторії	Активні воєнні дії, демографічний спад, міграція молоді за кордон та соціальна нестабільність створюють значні ризики для сталого розвитку освітньої системи. Зменшення

	зацікавленості батьківства у якійсній освіті також є важливим чинником.	кар'єрних радників та методичного супроводу для вчителів посилюють ці проблеми. Чинні педагогічні кадри, не маючи належної підтримки та підготовки, можуть розробляти неякісні навчальні матеріали, програми та предмети, що негативно впливає на якість освіти. Крім того, існує ризик, що частина педагогічних працівників не матиме достатньої кваліфікації для успішної реалізації реформи, що може призвести до погіршення результатів навчання та зниження ефективності впроваджуваних змін.	можуть значно покращити ситуацію. Вирівнювання доступу до якісної освіти між селом і містом є важливим завданням для забезпечення рівних освітніх можливостей.	контингенту академічних ліцеїв та низький рівень довіри до освітніх реформ також негативно впливають на реалізацію реформ.
Технологічні чинники	Державні програми цифровізації освіти, розвиток IT-сектору та доступ до міжнародних освітніх платформ створюють сприятливі умови для модернізації освіти. Підвищення цифрової	Нестача сучасної комп'ютерної техніки, недостатній рівень цифрової грамотності серед учительства та високі витрати на впровадження технологій є значними	Активне використання цифрових технологій у навчальному процесі, створення та розвиток освітніх платформ, використання	Високі витрати на впровадження технологій, швидке застарівання техніки, кібербезпека та ризик технологічної перевантаженості учнів створюють

	грамотності учнівства та вчителівства та розвиток електронних навчальних матеріалів є важливими аспектами цього процесу.	перешкодами для ефективної цифровізації освіти.	штучного інтелекту та аналітики в освіті можуть значно підвищити якість освітніх послуг і підготовку учнів до майбутніх викликів.	суттєві виклики для стабільного розвитку цифрової освіти. Залежність від зовнішніх постачальників технологій також може негативно вплинути на процеси впровадження інновацій.
Екологічні та безпекові чинники	Зростаюча екологічна свідомість учнівства та суспільства, підтримка державних і міжнародних ініціатив у сфері екології та безпеки, акцент на національну безпеку та оборону сприяють інтеграції екологічних та безпекових знань у навчальні програми.	Бойові дії на території України, обстріли, близькість деяких областей до лінії фронту, зруйновані території та загрози для критичної інфраструктури створюють значні ризики для безпеки освітнього процесу.	Профільні програми, спрямовані на екологію та безпеку, залучення міжнародних екологічних та безпекових програм, залучення учнівства до місцевих екологічних проєктів і використання "зелених" технологій у школах можуть сприяти розвитку екологічної освіти та підвищенню обізнаності учнів щодо питань безпеки.	Воєнні дії, нестабільна безпекова ситуація, загрози для критичної інфраструктури та нестача ресурсів для забезпечення безпеки створюють суттєві виклики для стабільного функціонування освітніх закладів та реалізації навчальних програм у цих умовах.
Природно-географічні чинники	Україна має добре розвинену транспортну інфраструктуру та широке покриття інтернет-мережі, що забезпечує доступ до освіти навіть у віддалених регіонах. Близькість до європейських	Нерівномірний розвиток інфраструктури в сільських і віддалених регіонах створює бар'єри для рівного доступу до якісної освіти. Низька щільність населення в таких регіонах також	Розбудова інфраструктури з урахуванням регіональних особливостей може сприяти розвитку спеціалізованих навчальних напрямків, орієнтованих на використання	Нерівномірний розвиток транспортної та комунікаційної інфраструктури, особливо у віддалених і сільських регіонах, може перешкоджати стабільному функціонуванню

	освітніх центрів створює можливості для міжнародної співпраці та обміну досвідом. Висока цільність населення у міських регіонах сприяє концентрації освітніх закладів і розвитку освітніх програм, орієнтованих на урбаністичні потреби.	ускладнює ефективну організацію освітніх закладів. Відсутність належної інтернет-інфраструктури в деяких районах та екологічні проблеми, такі як забруднення та різкі кліматичні зміни, можуть негативно впливати на освітній процес.	природних ресурсів та екологічні програми. Залучення державних і приватних інвестицій до розвитку освітньої інфраструктури може покращити умови для навчання, особливо в сільських регіонах, сприяючи залученню молоді до нових освітніх і професійних можливостей.	навчальних закладів. Кліматичні виклики та екологічні проблеми, такі як забруднення навколишнього середовища, можуть створювати несприятливі умови для навчання, що негативно вплине на якість освітнього процесу.
--	--	---	---	--

Матриця ризиків і можливих сценаріїв реагування на них

Умовні скорочення:

Н – низька_ий (імовірність / вплив)

С – середня_ий (імовірність / вплив)

В – висока_ий (імовірність / вплив)

Ризик	Імовірність	Уплив	Моніторинг	Реагування на ризик
Соціальна і політична нестабільність впливає на реалізацію реформи	С	В	Політичний діалог та спостереження, регулярні засідання відповідних комітетів	Урахування різних можливих сценаріїв під час розроблення проєктів політик, а також закладення механізмів оперативного реагування на можливі зміни політичного характеру
Незгода батьків та місцевих громад з упровадженням профільного	С	В	Комунікація з громадами, аналіз зворотного зв'язку	Проведення роз'яснювальних кампаній, налагодження діалогу з батьками та місцевими

навчання (реакція на додатковий рік навчання та зміну мережі)				лідерами, підвищення інформованості щодо переваг реформи.
Затримки або недостатнє фінансування з боку держави для реалізації реформи	С	В	Контроль виділення та використання фінансових ресурсів	Розроблення детального фінансового плану для реалізації реформи з урахуванням можливих ризиків та різних сценаріїв, а також взаємодія з міжнародними донорами щодо фінансування потреб реформи
Відсутність готовності шкіл до впровадження змін (матеріально-технічна база)	С	В	Моніторингові звіти, огляди навчальних закладів, комунікація з громадами	Забезпечення додаткового фінансування та підтримки з боку держави та міжнародних донорів для оновлення шкільної інфраструктури.
Опір змінам серед учительства через недостатню поінформованість та небажання змін	С	С	Спостереження та зворотний зв'язок від адміністрацій закладів освіти	Проведення роз'яснювальної роботи з представниками громад, закладів освіти, комунікаційні кампанії
Відсутність достатньої кількості педагогічного персоналу для якісного впровадження нового змісту профільної освіти	В	В	Спостереження та зворотний зв'язок від регіональних органів управління освітою, керівників закладів освіти, ППО	Залучення нових кадрів у професію, а також утримання наявних через оновлення системи професійного розвитку, фінансове мотивування, упровадження програм наставництва, а також залучення викладачів ЗВО для викладання в академічних ліцеях.
Відсутність синхронізації законодавчої бази з потребами реформи	С	В	Співпраця з КМУ, ВРУ щодо НПА	Розроблення та ухвалення необхідних нормативних актів, що сприятимуть успішному впровадженню реформи
Недостатня комунікація між	С	С	Аналітичні звіти, моніторингові	Посилення комунікаційної підтримки, упровадження

різними рівнями управління освітою			дослідження, комунікаційні стратегії	регулярних зустрічей та обговорень з усіма рівнями управління.
Воєнні дії та їхній вплив на освітню інфраструктуру	В	В	Оперативні звіти з регіонів, аналіз безпекової ситуації на місцях	Упровадження заходів безпеки в закладах освіти, забезпечення укриттями, розроблення планів оперативного реагування в разі зміни статусу регіону.
Нерівний доступ до якісної освіти між міськими та сільськими закладами освіти	С	В	Регулярний моніторинг освітніх показників у різних регіонах	Забезпечення автобусами для підвезення учнів до академічних ліцеїв, пансіони при ліцеях, розвиток інфраструктури

Партнерства

Реалізація цього плану вимагає згуртованості зусиль та співпраці, і МОН вдячне нинішнім партнерам — ОЕСР; Світовому банку; уряду Фінляндії; Finn Church Aid; БФ saveED; уряду Швейцарії, Швейцарсько-українському проекту DECIDE — за їхню підтримку та внесок у цей процес.

Проте виклики та завдання масштабної реформи вимагають ще більшої синергії. Міністерство запрошує інші організації, фонди, освітні інституції та експертів долучитися до цієї надважливої ініціативи.

Список потреб містить:

1. Експертну підтримку в розробленні та імплементації нових освітніх програм.
2. Дослідницькі ресурси для аналізу поточного стану освітньої системи та визначення найбільш ефективних підходів до її покращення.
3. Фінансову підтримку для реалізації інноваційних освітніх проєктів і програм.
4. Технологічну допомогу у створенні сучасних освітніх платформ та інструментів.
5. Навчальні матеріали та ресурси, що сприятимуть ефективному навчанню.
6. Волонтерську діяльність для впровадження нових методик і програм.

Список використаних джерел

1. Кремень В., Топузов О., Ляшенко О., Мальований Ю., Засекіна Т. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/%20journal/article/view/389/452>
2. Національний центр PISA (2023). PISA 2022 Національний звіт [PDF]. https://pisa.testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/12/PISA-2022_Nacjonalnyj-zvit_povnyj.pdf
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016) <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Covacevich, C. et al. (2021), «Thinking about the future: Career readiness insights from national longitudinal surveys and from practice», OECD Education Working Papers, Vol. No. 248, <https://doi.org/10.1787/02a419de-en>
5. Державний стандарт профільної середньої освіти <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>
6. Drummond, R. (2017), Extending into the Future: How extended project work can help prepare students for success at school, at university and in the careers of tomorrow, Oxford International AQA Examinations.
7. Eurydice (2023), Teaching and Learning in general upper secondary education – Estonia, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/teaching-and-learning-general-uppersecondary-education>
8. Government of British Columbia (n.d.), Certificates of Graduation, <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/education-training/k-12/support/graduation>
9. Government of Estonia (2014), National curriculum for upper secondary schools, State Gazette (Riigi Teataja), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/524092014009/consolide>
10. Grossman, P. et al. (2021), Core Practices for Project-based Learning: A Guide for Teachers and Leaders, Harvard Educational Publishing Group.
11. Harvard Graduate School of Education. (2022). Teens in the Digital World. Harvard Graduate School of Education Usable Knowledge. <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/22/08/teens-digital-world>
12. Lassébie, J. (2022), «What skills and abilities can automation technologies replicate and what does it mean for workers?: New evidence», OECD Social, Employment and Migration Working Papers, Vol. 282, <https://doi.org/10.1787/646aad77-en>
13. Mann, A. et al. (2020), «Dream Jobs? Teenagers' Career Aspirations and the Future of Work», <https://www.oecd.org/education/dream-jobs-teenagers-career-aspirations-and-the-future-of-work.htm>
14. Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse (2023), Les programmes du lycée général et technologique, <https://www.education.gouv.fr/les-programmes-du-lycee-general-et-technologique-9812>

15. OECD (2023). Концепція розвитку академічних ліцеїв в Україні, https://drive.google.com/file/d/1K1JAA5j_EoG7LwKsOppP40wyYJZpE9Jr/view
16. OECD (n.d.). Building Blocks for Personalised Learning. OECD Education Policy Papers, No. 40. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3637901c-en/index.html?itemId=/content/component/3637901c-en>
17. OECD (2019), PISA 2018 Online Education Database, <http://www.oecd.org/pisa/data/>
18. OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>
19. OECD (2023), «Assessing, documenting, and recognising social and emotional skills in upper secondary education: An overview of practices, approaches, models, and strategies from OECD countries», OECD Education Policy Perspectives, Vol. 84, <https://doi.org/10.1787/69c7abe6-en>
20. OECD (2023), Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.
21. OECD (2023), OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>
22. OECD (2023). An vision for Academic Lyceums in Ukraine. UraPEER Learning/
23. OECD (Forthcoming), Mathematics for Life and Work: A Comparative Perspective on the Provision of Mathematics in Upper Secondary Education, OECD Publishing.
24. OECD/Eurostat/UNESCO Institute for Statistics (2015), ISCED 2011 Operational Manual: Guidelines for Classifying National Education Programmes and Related Qualifications, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264228368-en>
25. Perico E Santos, A. (2023), «Managing student transitions into upper secondary pathways», OECD Education Working Papers, No. 289, OECD Publishing, Paris.
26. Stephenson, C. and T. Isaacs (2019), «The role of the Extended Project Qualification in developing self regulated learners: exploring students' and teachers' experiences», The Curriculum Journal, Vol. 30/4, pp. 392-421, <https://doi.org/10.1080/09585176.2019.1646665>
27. Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.
28. World Economic Forum (2023). The Future of Jobs Report 2023. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>

**Генеральний директор
директорату шкільної освіти**

Ігор ХВОРОСТЯНИЙ